

Türkiye’de Balıkçılık İstatistiklerinin İyileştirilmesi ve Avrupa Birliği Uyum Süreci

İlke Koşar

Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü, İnciraltı, 35340 İzmir, Türkiye
*E-mail: ilke.kosar@gmail.com

Abstract: Improvement Turkish fishery statistics and EU accession process. As a part of the European Union (EU) accession process to correct legal, institutional and structural deficiencies, Turkey’s fisheries has recently been subject to an evaluation. The collection, compilation and analysis of statistical data on fisheries are among the main issues in this process. A Regular recording process of the data regarding the fishing fleet in electronic format has commenced. In the inspection meetings, it has been stated that Turkish fishery statistics were partially compatible with the EU fishery statistics. Studies on fulfilling the production of national fishery statistics information were reviewed. Based on this review, several suggestions have been made to improve the collection, analysis and publication of the fisheries statistics.

Key Words: Fisheries statistics, fisheries management, European Union Acquis, fleet management, Turkish fisheries.

Özet: Türkiye, Avrupa Birliği uyum sürecinde balıkçılık konusunda, yasal, kurumsal ve yapısal farklılıkları giderebilmek için çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmaların başında, balıkçılığa ilişkin istatistik bilgilerin toplanması, derlenmesi ve analiz edilmesi gelmektedir. Bu kapsamda, balıkçı filosu kayıtlarının düzenli bir şekilde elektronik ortamda tutulmaya başlanmıştır. Tarama toplantılarında, Türk balıkçılık istatistiklerinin, Avrupa Birliği balıkçılık istatistikleriyle kısmen de olsa uyumlu olduğu ifade edilmektedir. Ulusal balıkçılık istatistiksel bilginin üretilmesinde eksiklerin giderilmesine ilişkin çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, balıkçılık istatistiklerinin toplanması, analiz edilmesi ve yayınlanmasına ilişkin yapılabilecekler açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balıkçılık istatistikleri, balıkçılık yönetimi, Avrupa Birliği müktesebatı, filo yönetimi, Türkiye balıkçılığı.

Giriş

Balıkçılık, dünya genelinde hem gıda üretimi hem de istihdam sağlanması açısından önemli bir ekonomik faaliyettir. Teknolojik gelişmeler sonucunda, balıkçı filolarının kapasitesinde yaşanan artış, kaynaklar üzerinde baskı oluşturur hale gelmiştir. Filoda yaşanan kontrolsüz büyüme, stoklar ve balıkçılık kapasitesi arasındaki dengenin bozulmasına neden olmuştur. Ekonomik ve biyolojik açılardan farklı yaklaşımlar olsa da balıkçılık yönetimi, genel anlamda kaynakların sürdürülebilirliğini ve bunun yanında balıkçılığın ekonomik bir faaliyet olmasını sağlamak amacıyla tasarlanmaktadır. Balıkçılık yönetiminin temelinde, balıkçılığa ilişkin güvenilir ve yeterli verinin elde edilmesi yatmaktadır. Stokların biyolojik özelliklerinin yanı sıra, balıkçılığın ekonomik yönü ve filonun niteliklerine ait veriler düzenli olarak toplanmalıdır. Dinamik bir yapıya sahip olan balıkçılığın uzun dönemde yönetimi bu bilgilerin bir zaman serisi halinde toplanmasıyla sağlanabilir. Teknolojik gelişmeler, bu bilgilerin üretilmesi, depolanması, güncellenmesi ve kullanıcıya sunulmasında geniş çaplı olanaklar sağlamaktadır.

Türkiye balıkçılığı küçük ölçekli (geleneksel) balıkçılık ve daha mekanize teknelerin kullanıldığı büyük ölçekli balıkçılık türündedir. Farklı oşinografik ve kıyı yapısına sahip 4 farklı denizden başta küçük pelajik balıklar olmak üzere, demersal, göçmen türler ve yumuşakçalar avlanmaktadır. Balıkçılık üretimi, küçük pelajik balıkların en çok avlandığı Karadeniz’de yoğunlaşmaktadır.

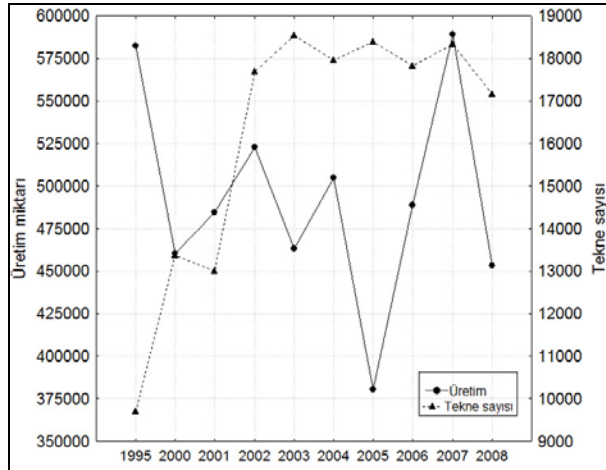
Türkiye’de su ürünleri üretimi %75’in üzerinde bir oranla avcılık yoluyla sağlanmaktadır. 2008 yılı verilerine göre, yaklaşık 494 bin tonu avcılıkla olmak üzere yaklaşık 646 bin ton su ürünleri üretimi gerçekleştirilmiştir (TÜİK, 2009). Türk balıkçı filusunda özellikle, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu’nun kabulünün ardından, 1980 ve 1990’lı yıllarda sağlanan teşviklerle birlikte önemli artışlar olmuştur. Ancak avcılıkla üretimin, filonun büyümesiyle orantılı bir artış yerine dalgalı bir seyir izlemekte ve balıkçılık üretiminde önemli bir yükseliş görülmemektedir (Şekil 1). Balıkçılık kapasitesi, avcılıkla elde edilen üretim miktarını etkileyen en önemli etmenlerden biri olsa da biyolojik, çevresel ve ekonomik etmenler de göz ardı edilmemelidir. Bu kapsamda, Türkiye’deki balıkçılık üretimindeki değişkenliği tanımlamak kolay olmamaktadır.

Balıkçı teknelerine verilen ruhsat tezkerelerinden hareketle, teknelerin birden çok avcılık yöntemi ve av aracı kullanarak çeşitli türleri avlayabildiği söylenebilir. Diğer Akdeniz ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye için de bu denli karmaşık bir balıkçılığın yönetimi zorlu bir iştir.

Balıkçı filosu özelliklerinin düzenli şekilde kayıt altına alınması balıkçılık kapasitesi ve av gücünün belirlenmesi açısından önemlidir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB), 10 m üzerinde boya sahip balıkçı teknelerinin kayıtlarını tutmaktadır. Bu sınırdaki tekneler liman başkanlıklarınca kayıt altına alınmaktadır. Yıllık su ürünleri istatistikleri, diğer tüm istatistikler gibi Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından toplanmaktadır. TÜİK,

TKB'den aldığı filo verilerinden yola çıkarak balıkçılık istatistiklerini derlemektedir. Avrupa Birliği (AB) tam üyelik sürecinde, hem 13. Fasıllık Balıkçılık hem de 18. Fasıllık İstatistik başlıklarında su ürünleri sektörünün uyumlaştırılmasında, en önemli konuların başında, sektöre ilişkin yeterli, düzenli ve güvenilir verilerin elde edilmesi gelmektedir.



Şekil 1. Türkiye su ürünleri üretimi ve balıkçı teknesi sayısı (Anon, 2007, TÜİK, 2009)

AB, balıkçılık istatistiklerinin toplanmasına büyük önem vermektedir. Balıkçılık istatistiklerinin toplanması, derlenmesi ve analizine yönelik çalışmaları çeşitli yasal düzenlemelerle sistematik hale getirmiştir. AB balıkçı filosu, birlik stoklarındaki azalmalar sonucu, üçüncü ülkelerle yapılan anlaşmalarla, bu ülkelerin sularında da avcılık faaliyeti yürütmektedir. AB, 2006 verilerine göre 5.632.000 tonluk üretimle dünyada üçüncü sırada yer almaktadır (Eurostat, 2008).

AB'de balıkçılık istatistikleri, Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) üyesi ülkelerin ulusal veri kaynaklarından Eurostat (Avrupa Toplulukları İstatistik Bürosu) tarafından derlenmektedir. Eurostat verileri, Eurostat'ın da dahil olduğu Balıkçılık İstatistikleri Düzenleme Çalışma Grubu (DÇG) ve uluslararası balıkçılık örgütleri tarafından geliştirilen kavram ve tanımlamalar kullanılarak toplanmaktadır (Eurostat, 2009). Bu istatistikler, GTÖ (Gıda ve Tarım Örgütü) ana balıkçılık alanlarına göre derlenmektedir.

AB müktesebatıyla yasal ve kurumsal uyumsuzlukları gidermek için gerçekleştirilen eşleştirme projesi kapsamında, mevzuattaki uyumsuzluklar ve eksiklerin giderilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda, TKB tarafından, AB'nin su ürünleri sektörünü ilgilendiren mevzuatıyla, ulusal mevzuat karşılaştırılmış ve bu kapsamda hangi yasal düzenlemelerin yapılacağı belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin balıkçılık istatistiklerinin toplanmasında izlenen yöntem, mevcut durum ve bunların AB balıkçılık istatistikleri ile ne kadar uyumlu olduğu konusu incelenmektedir. Ayrıca AB OBP'ye uyum sürecinde mevcut durumun saptanması, yapılacak yeni düzenlemelerin bilgiye dayalı olması ve gerçekleri yansıtması açısından önemine değinilmektedir.

Türkiye'nin balıkçılık istatistikleri ile ilgili AB müktesebatına uyum çalışmaları

Bu çalışma, AB'nin denizel avcılıkla ilişkili istatistikleri ile ilgili, doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren yasal düzenlemeleri üzerinden yürütülmüştür. İkincil olarak, Türkiye'nin mevcut durumu ve bugüne kadar uyum çalışmaları kapsamında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu verileri kullanılmıştır. Uyum çalışmaları kapsamında, istatistiklerin toplanması, derlenmesi ve sunulması yönünden gelinen nokta değerlendirilmektedir.

AB'nin balıkçılık istatistikleri programı Ortak Balıkçılık Politikası'nın (OBP) uygulanması ve geliştirilmesi için gerekli olan verinin karşılanmasına yönelik tasarlanmıştır. Balıkçılık verilerinin toplanmasıyla ilgili, Türkiye'nin uyum sağlamakla zorunlu olduğu yasal düzenlemeler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Türkiye'yi ilgilendiren, Avrupa Birliği balıkçılık istatistiklerinin toplanmasını düzenleyen yasal düzenlemeler (Cross, 2006)

Filya ilişkin verilerle ilgili yasal düzenlemeler	Üretim ve karaya çıkış bildirimleri ile ilgili yasal düzenlemeler
2930/86 sayılı balıkçı teknelerinin özelliklerini tanımlayan Konsey Tüzüğü (3259/94 sayılı Konsey Tüzüğü ile yeniden düzenlenmiştir)	1638/2001 sayılı Kuzey Atlantik dışındaki bazı bölgelerdeki üye devletler tarafından yapılan balıkçılığa ilişkin nominal av istatistiklerinin iletilmesine ilişkin Komisyon Tüzüğü
493/96 sayılı topluluktaki balıkçı teknelerinin kayıt altına alınması Komisyon Tüzüğü	2104/93 sayılı üye devletlerdeki su ürünleri miktarına ilişkin verinin iletilmesine ilişkin Konsey Tüzüğü
109/94 sayılı Topluluktaki balıkçı teknelerinin kayıt altına alınması ile ilgili Komisyon Tüzüğü	3859/92 sayılı balıkçılık ve yetiştiricilik ürünlerinde pazarın ortak örgütlenmesi ile ilgili düzenlemeleri içerir Konsey Tüzüğü
26/2004 balıkçı teknelerinin kayıt ettirilmesine ilişkin Konsey Tüzüğü	2597/95 sayılı Kuzey Atlantik dışındaki bazı bölgelerdeki üye devletler tarafından yapılan balıkçılığa ilişkin nominal av istatistiklerinin iletilmesini düzenleyen Konsey Tüzüğü
	1382/91 üye ülkelerde avcılık ürünlerinin karaya çıkış verilerinin kaydedilmesine ilişkin Komisyon Tüzüğü

Bu yasalarda belirlenen veriler, AB Balıkçılık Genel Müdürlüğü tarafından toplanmaktadır. Eurostat yıllık olarak verileri alarak balıkçı filosu istatistiklerini derlemektedir. 2597/95 ve 1638/2001 sayılı yönetmelikler, Akdeniz ve Karadeniz av istatistiklerini de kapsayan düzenlemeler içermektedir. Toplanan veriler GTÖ (Gıda ve Tarım Örgütü) ve Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (AGBK)'nin 37A bölgesi için toplanan verilerle örtüşmektedir. Üye ülkeler, türlere ve istatistiksel bölgelere göre takip eden yılın haziran ayına kadar verileri teslim etmek zorundadır (Cross, 2006). 2930/86 sayılı Tüzük'te balıkçı teknelerinin boy, genişlik, tonaj, motor gücü, balıkçılığa başladığı tarih bilgilerinin toplanacağı ifade edilmektedir. Balıkçı filosu verileri, 26/2004 Avrupa Konseyi Yönetmeliği uyarınca yürütülen, ulusal balıkçı tekneleri kayıt

sisteminden elde edilmektedir. Bu veriler, ruhsatlandırma esnasında kaydedilen balıkçı teknelerinin niteliklerine ilişkin bilgiler içermektedir. AB balıkçı filosu istatistikleri, tonaj, uzunluk, motor gücü ve yaş sınıfları ile toplam tonaj ve toplam motor gücü olarak sunulmaktadır (Eurostat, 2007). Balıkçı filosunun tonajının hesaplamasında Birlik içinde bütünlük oluşturulması amacıyla, GRT'den GT'ye geçiş yapılmaktadır. Üye ülkelerin bu geçişe uyum sağlaması farklı hızlarda olmaktadır.

AB, GTÖ'nün belirlediği ana balıkçılık alanlarına göre verileri toplamaktadır. Hatta bu ana balıkçılık alanları, Uluslararası Deniz Kaynakları Değerlendirme Konseyi (UDKDK), Atlantik Denizi'ni alt alanlara ayırmıştır. Akdeniz'de de AGBK'nin belirlediği alt coğrafi alanlara göre balıkçılık istatistikleri toplanmaktadır.

Avcılık üretimine ilişkin veriler, balıkçılık seyir defterleri, karaya çıkış bildirimleri ve satış raporları dikkate alınarak derlenmektedir. Ayrıca balıkçı gemilerinin denizdeki hareketleri uydu tabanlı sistemlerle, Gemi İzleme Merkezi'nce izlenmektedir. Hangi bölgede avcılık yaptığı izlenen teknelerin karaya çıkış verileri ve satış raporları kontrol edilmektedir. Bu veriler, istatistiksel açıdan kolaylık sağlamak amacıyla oluşturulmuş balıkçılık bölgelerine göre toplanmaktadır. Bu balıkçılık bölgeleri gerekli görüldüğünde kendi içlerinde de alt alanlara ayrılmıştır.

Ülkemizde su ürünleri istatistikleri TÜİK tarafından derlenmektedir. Ayrıca, TKB ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), su ürünlerine ilişkin istatistiklere, yayınladığı sektörel raporlarında yer vermektedir (Ünal ve diğ., 2001). Balıkçı gemilerinin niteliklerine ilişkin veriler, Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGM) ve liman başkanlıklarınca kayıt altına alınmaktadır. Balıkçı gemilerine ruhsat vermekle yükümlü KKGM, 10 m üzerindeki balıkçı gemilerinin, liman başkanlıkları da 10 m altındaki teknelerin kayıtlarını tutmaktadır.

TÜİK, su ürünleri istatistiklerini deniz, içsu ve yetiştiricilik olmak üzere 3 başlık altında düzenlemektedir. TÜİK balıkçılıkla ilgili verileri toplarken küçük ölçekli balıkçılık için örnekleme yöntemiyle, büyük ölçekli balıkçılık için tam sayım yöntemiyle anket uygulamaktadır (TÜİK, 2007).

AB mevzuatına uyum

TKB, su ürünleri sektörünü 1971 tarihli 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu hükümlerince yönetmektedir. AB mevzuatına uyum aşamasında Su Ürünleri Kanunu'nda değişiklik yapılmasına yönelik bir yasa tasarısı hazırlamış ve mecliste görüşmeye başlamıştır. AB, balıkçılık yönetimini, filo yönetimi çevresinde oluşturmaktadır. Bu kapsamda, uyum sürecinde kaynak ve filo yönetimi kapsamında filo kayıtlarının AB standartlarına çıkarılmasına yönelik bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır (Tablo 3).

AB 2009 İlerleme Raporu'nda, yasal uyumla ilgili kısmen bir gelişme olsa da, sektörün yönetiminde çerçeve kanun olan Su Ürünleri Kanunu'nda değişikliğin yapılarak, yürürlüğe girmesinin henüz tamamlanmamış olmasına dikkat çekilmektedir.

Tablo 2. AB müktesebatına uyum için yapılan/yapılacak yasal düzenlemeler

Gerçekleştirilen yasal düzenlemeler	Amaç	Hedef
Su Ürünleri Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin yasa tasarısı	AB balıkçılık müktesebatına uyum gereklerini karşılamak, yasadışı, kayıt dışı ve düzensiz balıkçılık etkinliklerini önlemek, sürdürülebilir balıkçılık sektörü sağlamak	Hedefler Su ürünleri yönetmeliğinde yapılacak değişikliklerle belirlenecek.
2009 tarihli 27167 sayılı gemi ve su araçlarının tonilatolarını ölçme yönetmeliği	Tekne tonajının kayıt altına alınmasında uyumu sağlamak	15 m'nin altındaki tekneler için SÜBİS (Su Ürünleri Bilgi Sistemi), GT hesaplaması yapmak ve 24 m'nin üstündeki tekneler için GT değeri kayıt edilmektedir. Bu yönetmelikle 15-24 m arası teknelerin tonilato ölçümlerinde geçiş süreci tanınmıştır.
Su ürünleri Yönetmeliği	Revize edilen Su Ürünleri Kanunu'nun uygulama esas ve yöntemleri	
5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanununda ve/veya 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununda Değişiklik Yapılması ve/veya Su Ürünleri Üretici Örgütleri Kanunu	Balıkçı örgütlerinin yönetim mekanizmasına katılmasını ve kooperatiflerin uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlamak,	

AB'ye yapısal uyum

AB Ortak Balıkçılık Politikası'na uyum sağlamak için TKB tarafından yürütülen eşleştirme projesi kapsamında SÜBİS kurulmuş olup balıkçı filosu kayıtları web tabanlı bir sisteme aktarılmıştır. SÜBİS'le su ürünlerinin karaya çıkarılmasından son tüketiciye ulaşana kadar kayıtlarının tutulması hedeflenmektedir. Fakat SÜBİS şu anda tam olarak işlevsel hale gelmemiştir.

1 Ocak 2002'den itibaren filoya yeni tekne girişine izin verilmemesine karşın TÜİK verilerine göre balıkçı teknesi sayısında 2002 yılından bu yana değişimler yaşandığı görülmektedir. Bunun yanında, ruhsatlı teknelerin %20 oranında boy artışına izin verilmektedir. Ancak boy artışına bağlı olarak tonaj ve motor gücündeki artış takip edilmemektedir.

Türkiye, filoya yeni tekne girişinin izin verilmemesinin yanı sıra av çabasını kontrol altında tutmak için, avcılığı belirli dönemlerde yasaklama yoluna gitmektedir. Ancak, balıkçılık kapasitesinin tam olarak hesaplanmaması ve stokların durumu ve zaman içindeki değişimiyle ilgili düzenli çalışmalar olmaması nedeniyle tam bir av çabası kontrolü sağlanamamaktadır.

Karaya çıkış bildirimleri, gemi kaptanı tarafından tutulan gemi seyir defterinde alt bölümde yer almaktadır. AB ülkelerinde, 10 m üzerindeki tekneler için seyir defteri tutma

zorunluluğu vardır. Karaya çıkış bildirimleri, ürün karaya çıkarıldıktan sonra doldurulacağı için elde edilen ürün miktarı gerçek değerleri yansıtmış olacaktır. Bu bilgiler, hem ulusal hem de uluslararası av miktarlarının saptanmasında kullanılabilir niteliktedir (Anon, 2008).

Uyum sürecine ilişkin yapılan çalışmalar sonucunda, Türkiye yeni bir veritabanı oluşturmaya başlamıştır. Gerçekleştirilen eşleştirme projesinin bir ürünü olan SÜBİS kapsamında, balıkçı filosu web tabanlı yeni bir bilgi sistemine kayıt altına alınmıştır. Bu eksikler ve farklılıklar kısmen SÜBİS'le giderilmiştir (Tablo 3). Ancak sistem olarak işlevsel hale gelmediği için bazı veriler henüz girilmeye başlamamıştır.

Tablo 3. SÜBİS ile filo kaydına ilişkin eklenen değişkenler

Veri grupları	AB uyum süreci öncesi	AB uyum süreciyle eklenen veriler
Balıkçı Teknelerinin Nitelikleri	Kullanım şekli, Yaşı, Balıkçılığa başladığı tarih, Yapı malzemesi, Mülkiyeti, Boy (m), Tonajı (GT ve GRT), Motor sayısı, Motor gücü (HP), Yardımcı motor sayısı, Yardımcı motor gücü, Jeneratör gücü, Radar, Sonar, Eko-sounder, GPS satalayt, Telsiz, Soğuk muhafaza hacmi	Ana avcılık aracı, İkincil avcılık aracı, Tonaj (GT), Topluluk Kayıt Numarası (CFR), Olay tarihi, Olay kodu, IRCS göstergesi, Bölge adı, GIS göstergesi, İdari karar tarihi, İdari kararın kapsadığı bölüm, İşletmeye alındığı yıl ve ay, İhraç türü, İthal/İhraç eden ülke

Tonaj bilgisi 24 m üzeri tekneler için GT olarak, altındaki tekneler için GRT olarak kaydedilmekteydi. AB direktifleri kapsamında Türkiye de tonaj bilgisini tüm tekneler için GT olarak kayıt altına alınması için geçiş sürecindedir (Anon, 2009a). SÜBİS'te 15 m üzeri tekneler için GT değeri girilmekte, 15 m altındaki teknelerin özelliklerinden GT hesaplanması sistem tarafından yapılmaktadır. 15-24 m arasındaki tekneler için tonilato ölçümü yasal düzenlemeyle geçiş sürecine alınmıştır (Anon., 2009b).

Anketler yoluyla toplanan bilgiler, kişisel beyana dayalı olduğundan gerçek rakamları yansıtmadığı tartışmalıdır. Türkiye, SÜBİS ve tekne izleme merkezlerinin yanı sıra önemli balıkçılık limanlarında büro kurmayı planlanmış ve bu bürolardan 34 tanesi kurulmuştur (Anon. 2009a) Büroların sayısının zaman içinde 150'ye çıkarılması planlanmaktadır (TÜİK, 2008). Bu liman bürolarıyla gemi seyir defterleri vasıtasıyla karaya çıkış verilerinin toplanması amaçlanmaktadır. Başlangıç aşamasında yapılan 33 idari bina balıkçılık açısından en önemli limanlar düşünülerek saptanmıştır. Bu idari binalar için istihdam edilmesi gereken personel sayısı 200 iken TKB, yaklaşık 100 personel için kadro vermiştir (Anon, 2007). Ancak tüm bu binalar çalışmadığından hali hazırda belirlenen karaya çıkış noktaları dışında da kıyıdaki küçük iskelelerden karaya çıkışlar gerçekleşmektedir. Balıkçılık idari binalarının tam olarak işlevsel hale gelmesi, tüm teknelerin avlarını bu noktalara çıkarılmasını sağlayacağı anlamına gelmemektedir.

SÜBİS'in yaşama geçirilmesinin ardından, 2009-2010 av sezonunda hamsi avcılığında kota uygulamasına başlanmıştır. Hamsi avcılığı için izin alan teknelerin kotalarının takibi ise

seyir defterlerinde tutulan kayıtlar üzerinden yapılmaktadır. Bu kayıtların takibi, ürünün satışı esnasında düzenlenmesi mecburi olan nakil belgesindeki bilgilerle doğrulama yöntemi seçilerek yapılmaktadır. Mevcut sisteme rağmen, bu veriler beyana dayalı olarak devam etmektedir.

Türkiye'de, işsu kooperatifleri dahil 523 su ürünleri kooperatifi bulunmaktadır (Ünal ve diğ, 2009). Su ürünleri kooperatifleri, 2003 yılında, bölgesel birliklerden oluşan bir merkez birliği ile üretici örgütlenmesinin çatısını oluşturmuştur (Anon., 2004). Özellikle küçük ölçekli balıkçılık için balığın pazarlanması açısından kooperatifin varlığı önemlidir. Az miktarda ürün olduğundan genelde tekne üzerinden pazarlama yöntemiyle doğrudan tüketicilere satılır. Ancak balığın kooperatifte toplanması ve kooperatif kanalıyla satılması, pazara sunumun sınırlı olduğu küçük yerlerde, alıcıyı değil, satıcıyı güçlü durumda bırakmaktadır (Ünal ve Yercan, 2006). Sektörde üreticilerin örgütlenmesi ve yönetim sürecine dahil olması AB uyum sürecinde ortak pazarın örgütlenmesine ilişkin 104/2000 sayılı Konsey Tüzüğü'ne uyum sağlanması açısından önemlidir. Bu kapsamda, TKB, kooperatiflerin koordinasyonunun sağlanması ve karar alma mekanizmasına dahil edilmesine yönelik yasal düzenleme yapmayı planlamıştır (Anon, 2010).

AB, karaya çıkış bildirimlerini ve avcılığı takip etmek amacıyla 15 m üzerindeki balıkçı teknelerini Tekne İzleme Merkezlerince uydu tabanlı sistemlerle takip etmektedir (Anon, 2009c). Böylelikle teknelerin yasadışı ve kayıt dışı avcılık yapmasının önüne geçilmesine destek verilmektedir. Türkiye'de, orkinos avcılığı yapan tekneler haricinde bu sistem henüz işlerlik kazanmamıştır.

Türkiye'nin mevcut yönetim planı ulusal ölçekte yapılmaktadır. Ancak, balıkçılık faaliyetlerinin çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, farklı balıkçılık alanlarında, kaynakların dağılımı ve sosyoekonomik bileşenler farklılık gösterebilir. Balıkçılık kaynakları, üretim ve balıkçılık faaliyetleri ile ilgili coğrafi referanslı bilginin olması karar verme sürecinde önemli bir araçtır (Taconet ve Bensch, 2002).

Tartışma ve Sonuç

Denizel ekosistem dinamik ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Canlı kaynaklar, geniş alanlarda yayılım göstermekte ve hareket etmektedir. Bu dinamik yapı, iklimsel ve çevresel koşulların etkisiyle daha da çeşitlenmektedir. Kullanılan av araçları ve yöntemlerinin zamanla çok çeşitli hale gelmesi balıkçılığın yönetimini daha da karmaşık bir konu haline getirmiştir. Kaynakların dağılımı ve izlenmesinin güçlüğüne, balıkçı teknelerinin ve faaliyetlerinin tiplerinin artması, denizel ekosistemin dinamizmiyle bir araya geldiğinde balıkçılık yönetimi zorlu bir iş haline almaktadır.

Balıkçılığı yönetenler, bu karmaşık durumda, sektörel bir yönetim planı oluşturarak sürdürülebilir balıkçılık hedeflerine ulaşmakla yükümlüdür. Ancak, yeterli ve güvenilir verinin olmayışı veya elde edilen verilerdeki eksik ve belirsizlikler yönetim planlarının başarısız olmasına neden olmaktadır.

Balıkçılık yönetiminin başarısı temelde, büyük ölçüde sağlıklı veri toplanması ve bunların doğru metodlarla

işlenmesine bağlıdır (Ünal ve diğ., 2001). Balıkçılık Yöneticiler, bilim adamları ve diğer ilgi grupları arasında iyi bir iletişimin kurulması ve işbirliği sağlanması güvenilir verinin elde edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Elde edilen verilerin, karar vericilere sunumu da yönetimin başarısını etkileyen etmenlerden biridir. Yönetim planlarının başarısı için, verinin uygun yöntemlerle bilgiye dönüştürülmesi ve tam olarak balıkçılığın durumunu yansıtacak biçimde yöneticilere iletilmesi gerekmektedir.

Türkiye, AB OBP'ye uyum kapsamında balıkçılık istatistiklerinin toplanmasında bazı aşamalar da kaydetmiştir. Uyum çalışmaları, kurumsal yapılanma, yasal uyum, kaynak ve filo yönetimi ile izleme ve denetim başlıkları altında toplanmaktadır. Uyum sürecinde kurulan SÜBİS ile balıkçı filosu bilgileri, Topluluk filo kayıt sistemine uygun bilgileri içeren, web tabanlı bir sisteme aktarılmıştır. 2008 yılında tüm kayıtlar aktarılmış olmasına rağmen TÜİK, balıkçı teknelerinin niteliklerine göre verdiği bilgilerde herhangi bir gelişme görülmektedir.

TÜİK, balıkçı teknelerinin niteliklerini gruplar halinde vermektedir. Bu gruplamalar, balıkçılık filosunun kapasitesi dolayısıyla av çabasının hesaplanması ve izlenmesi mümkün olmamaktadır. Motor gücü, tonaj, tayfa sayısı vb veriler gruplar halinde verilmektedir. Ancak yapılan gruplama filoyu tam olarak ifade etmemektedir. Farklı avcılık faaliyeti yürüten tekneler için örneğin üretimin büyük çoğunluğunun sağlandığı trol ve gırgır teknelerinin motor gücü ve tonaj verileri olmasına karşın balıkçılık istatistikleri yayınlarında bu bilgiler verilmemektedir.

Av sezonu boyunca, belirli bir alanda, belirli bir balıkçı faaliyetinin belirli bir stoktan ne kadar avlandığını mevcut toplanan verilerle belirlemek mümkün değildir. Balıkçı tekneleri, hangi limana kayıtlı olursa olsun farklı sularda farklı avcılık yöntemleriyle avlanabilmektedir. Türkiye'nin balıkçılık istatistikleri ile ilgili en önemli eksiklerinden biri, yayınlanma ve kullanıma açılma süresi, veri toplandıktan sonra 2 yıl sürmektedir. Bu durum, bir sonraki balıkçılık sezonu için plan yapmayı engellemekte ve balıkçılık yönetimini olumsuz etkilemektedir.

AB uyum sürecinde, filo kayıt sisteminin ardından karaya çıkış bildirimleri de düzenli olarak liman büroları tarafından SÜBİS'e aktarılması planlanmaktadır. Türk balıkçı filosunun büyük çoğunluğu 10 m'nin altındaki teknelerden oluşmaktadır. Ancak bu teknelerin ne kadarının aktif balıkçılık yaptığı ve balıkçılık üretimindeki yerinin ne olduğu tam olarak bilinmemektedir.

Balıkçıların, su ürünleri kooperatiflerine olan ilgisinin artırılması balıkçılık idari binalarının yanında özellikle küçük ölçekli balıkçı verilerinin elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Balıkçılık idari binalarının sayısının planladığı gibi 150'ye çıkarılması bile tüm avcılık verilerinin toplanmasında yeterli olmayacaktır. Denizlerden elde edilen toplam av miktarına bakıldığında büyük kısmı küçük pelajik türler olmasına karşın özellikle Akdeniz ve Ege'de yürütülen küçük ölçekli balıkçılığın yerelde sosyal ve ekonomik sonuçları göz önünde

bulundurulacak belirlenen hedeflerin genel olmaktan çıkarılarak daha homojen yönetim alanları belirlenmesi yerinde olacaktır. Bu nedenle, balıkçıların kooperatifler bünyesinde örgütlenmesi teşvik edici bir politika belirlenmelidir.

Üreticilerin örgütlenmesi, gerek AB Ortak Pazar Organizasyonu ile ilgili düzenlemelere uyum sağlanması gerekse ulusalda yönetimin daha katılımcı ve bütünlük bir yaklaşımla planlanması açısından önemlidir. Bunların yanı sıra balıkçıların örgütlenmesi, avcılık miktarının takibinde, balıkçıların sosyal ve ekonomik koşullarının saptanmasında gerekli olan verilerin akışını sağlayacaktır.

AB, balıkçılık yönetiminde, bölgesel bilginin elde edilerek her bir balıkçılık alanı için uygun düzenlemeler yapmaya çalışmaktadır. AB balıkçılık yönetimi, filo yönetimi ekseninde oluşturulmaktadır. AB, balıkçılık yönetimini geliştirirken bundan sonraki aşamada, balıkçılığa çevresel bileşenlerin de dahil edildiği bir yönetim yaklaşımı öngörmektedir. Türkiye, AB balıkçılığının büyük kısmına nazaran, ulusal ölçekte bölgeler arası büyük farklılıklar gösteren bir Akdeniz balıkçılığı karakteri taşımaktadır. Birçok farklı tür, farklı av araçları ve çeşitli ölçeklerde balıkçı tekneleri kullanılarak avcılık yapılmaktadır. Bu durum beraberinde bölgesel olarak ekonomik ve sosyal değişkenliği de getirmektedir. Türkiye, balıkçılık konusunda AB'ye uyum sağlama çalışmalarında, sadece Birlik'in istediği kriterleri sorgulamadan takip etme yolunu seçmek yerine, ulusalda balıkçılığın yönetimine destek verecek verinin eldesini sağlayacak bir çalışma yürütmelidir. Mevcut sistemle de, balıkçılık yönetimi açısından yine ulusal ölçekte bir politika izleneceği anlaşılmaktadır.

Türkiye balıkçılık karakteristiği açısından filo yönetimine önem vermemelidir. Stoklar üzerindeki av baskısının tam olarak anlaşılabilmesi için filo sınıflandırmasının yapılması gerekmektedir. Aynı stok üzerindeki farklı avcılık yöntem ve araçlarını kullanan teknelerin av baskısının belirlenmesi, av çabasını yönetmek için uygulanan av sezonu veya av aracı yasaklarının gerçekçi temellere oturtulmasını sağlayacaktır. Yürütülen uyum çalışmaları ödev olarak görülme yerine, balıkçılık yönetimine bakışın tazelenmesi ve yeni yaklaşımın yaşama geçirilmesini destekleyecek yeterli ve güvenilir verinin elde edilmesini temin etme çalışmaları olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye, AB müktesebatıyla uyumsuzlukları gidermek amacıyla, balıkçılık yönetiminin mevcut yasal, kurumsal ve işlevsel yönlerinin eksiklerini saptama ve giderme yönünde önemli bir fırsat yakalamıştır. AB'ye üye olmanın ötesinde, balıkçılık yönetiminin iyileştirilmesi açısından yapılacak çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

Teşekkür

Bu çalışmadaki desteklerinden dolayı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'nden Yard. Doç. Dr. E. Mümtaz Tıraşın'e, Dr. Aydın Ünlüoğlu'na ve Tarım ve Köyşeri Bakanlığı, Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü'nden Hamdi Arpa'ya teşekkürlerimi sunarım.

Kaynaklar

- Anon. 2010. T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Güncellenme tarihi: 13.03.2010 <<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=6&l=1>>
- Anon. 2009a. European Commission, Eurostat, Fishery Statistics. Güncellenme tarihi: 9.12.2009 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Fishery_statistics>
- Anon. 2009b. European Commission 2009 Progress Report of Turkey.(in Turkish) Ankara.
- Anon. 2009c. European Commission, Fisheries Vessel Monitoring System Güncellenme tarihi:23.02.2009 <http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/control_enforcement/vms_en.htm, >
- Anon. 2008. Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü Su Ürünleri Bilgi Sistemi (SUBİS) Broşürü. Güncellenme tarihi: belirtilmiyor. <http://www.kkgm.gov.tr/birim/su_urn/su_urn2.html>
- Anon. 2007. Fisheries sector -legal and institutional alignment to the EU acquis. Fisheries sector report, Ankara.
- Anon. 2004. T.C. Devlet Planlama Teşkilatı VIII. BYKP - 2005 Yearly Programme (in Turkish) Güncellenme tarihi: 25.11.2004 <<http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2005/suurun.html>>
- Cross, D. (2006) Fishery Statistics Screening of Croatia and Turkey. Chapter 18 Statistics. Explanatory Meeting, Brussels.
- Eurostat. 2009. Fishery Statistics. Statistics explained. Brussels Güncellenme Tarihi: 9.12.2009 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Fishery_statistics#Main_statistical_findings>
- Eurostat. 2008. Facts and figures on the CFP, Basic data on the Common Fisheries Policy. Avrupa Toplulukları resmi yayını. s. 44, Lüksemburg.
- Eurostat. 2007. Fishery Statistics, Data 1990-2006. Eurostat Pocketbooks. s.68, Lüksemburg.
- Taconet, M., Bensch, A. 2002. A regional review of the use of geographical information systems as a decision support tool for fisheries management
- TÜİK. 2009. Bulletin, Fishery Products.(in Turkish) 2008.sayı:125, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK. 2008. Official Statistics Programme (in Turkish) Türkiye İstatistik Kurumu, 153s. Ankara.
- TÜİK. 2007. Fishery Products Statistical 2007 (in Turkish). Turkish Statistical Institute, Ankara.
- Ünal, V., M. Yercan. 2006. Fishery cooperatives in Turkey and their importance for fishermen (in Turkish). E.U. Journal of Fisheries & Aquatic Sciences 2006 Cilt/Volume 23, Sayı/Issue (1-2): 221-227, İzmir.
- Ünal, V., O. Akyol, H. Hoşsucu. 2001. Requirements for Bio-economic Data in Fisheries Management (in Turkish). E.U. Journal of Fisheries & Aquatic Sciences 2001 Cilt/Volume 18, Sayı/Issue (1-2): 243-253. İzmir